

BAR JAKO VÝZNAMNÉ MÍSTO V MIGRACI

Zuzana Terry

Fakulta humanitních studií UK Praha

Bar as Meaningful Place in Migration

Abstract: *This paper presents the results of a six-month-long field research conducted in the capital of the Czech Republic in 2013. It is based on the research of a bar visited by Anglophone migrants. It aims to reveal how becoming a bar regular helped migrants to adapt to the new country and maintain their lives there. The studied group of migrants placed important practices into the space of the bar, through which they formed their meaning and memory in a new place, their new home. They domesticated the place to the extent that they had their own seats, glasses, and any newcomer, whether Czech or migrant, was observed and evaluated. The bar played the role of an intimate space; it was home-like and it was socially and materially changed by the migrants. The bar was a place where the migrants' social bonds were performed and materialised. It was a place in the time and space of real physical contact within a migratory network.*

Keywords: *Anglophone migration; drinking place; third place; expanding diaspora*

Když jsem poprvé vstoupila do baru *The Cat*, byla jsem překvapená, jak soukromé a domácké je to prostředí, jak familiárně se barmanka chová, a že zde není žádný nápojový lístek. Prostorem zněla angličtina, což naznačovalo, že jsou zde především cizinci. Když jsem pak s barmankou mluvila, až posléze jsem zjistila, že je Češka, přestože jsem ji zde česky promluvit neslyšela, poslouchala jsem její postřehy a bar mě začal víc zajímat. Ve svých studentských letech jsem navštěvovala podnik s podobnou domáckou atmosférou, zajímalo mě, jaké

praktiky k takové atmosféře přispívají a co způsobilo, že je tento bar anglofonním ostrůvkem uprostřed české kotliny.

Bar jako místo, kde se pije, je specifickým místem odpočinku, relaxace, ale také rituálů (Fox 2004; Douglas 2003; Altman 2003; Oldenburg 1999). Místa, kde se pije, mají liminální funkci, dochází zde ke sblížení, stmelování, vytváří se zde specifické praktiky a ustanovují vztahy na bázi liminality. Pravidelný host si k místu své pravidelné návštěvy vytváří sociální vazby a získává tak sociálně významné místo, které Oldenburg (1999) označuje jako *třetí místo*. Místo, které je otevřené a vždy připravené svého štamgasta uvítat, zároveň se jedná o místo s pravidly ustanovovanými právě pravidelnými návštěvníky (štamgasty) (Fox 2004; Oldenburg 1999). Jedná se o místo veřejné, jehož míra veřejnosti je neustále vyjednávána a ustanovována (Pospěch 2015). Pro migranty je pak bar důležitou sociální tepnou, která jim po dlouholetém pobytu v ČR již neslouží jako informační uzel (Tilki 2006; Kandert 2004), ale jako důležitý prostor pro relaxaci a sdílení. Podobně jako festivity představuje pro migranty prostor pro formování a vyjednávání migračních vazeb a identit (Bittnerová, Moravcová 2019). Bar *The Cat* promýšlím v kontextu privilegované migrace (Light 2010; Mair 2003; Benson – O'Reilly 2009), rozšiřujícího kruhu třetí diaspory anglofonní migrace (Ho 2008), jako místo, kde se pije (Fox 2004). Promýšlím socialitu i materialitu antropologického místa dle Augé (1995), plného významů. Díky výzkumu v čase transformace baru jsem měla možnost promýšlet význam strategií aktérů pro zachování jejich baru.

Globalizace a anglofonní migrační vazby

Globalizaci zrychluje nejen rozvoj komunikačních prostředků a techniky, ale také rychle se rozšiřující anglický jazyk, který se stává globální lingua franca (Light 2010; Mair 2003). Díky této skutečnosti migranti z anglicky mluvících zemí nejen snadno navazují a udržují transnacionální vazby napříč různými státy světa, ale navíc jsou zvýhodněni při adaptaci a integraci v cílové zemi, k tomu těží i ze svého relativního ekonomického bohatství (Benson – O'Reilly 2009) vyplývajícího z převahy prosperujících, technologicky vyspělých zemí. Anglofonní migranti jsou tedy v kontextu globálních migračních toků privilegovaní, což se promítá do jejich postmigračních procesů. Tlak na ovládnutí jazyka cílové země je pro ně menší, protože služby, respektive komunikace v jejich rodném jazyku, angličtině, jsou dostupnější. Migrační sítě, které jsou často u anglofonních migrantů budovány na základě znalosti anglického

jazyka, jsou významné nejen při rozhodování o trajektoriích migrace, ale také při (re)imaginaci a (znovu)vyjednávání sociálních vazeb a při ustanovování pocitu *přináležení* (*belonging*) (Bilecen – Lubbers 2021). Migrační síť pak ovlivňuje proces integrace, jež je klíčová pro sociální a ekonomický úspěch migrantů. Integrace je zjevně ovlivněna přítomností a využitím sociálních vazeb v migrační síti (Poros 2011).

V souvislosti s privilegovaností migrantů z vyspělých zemí je zajímavý emický pohled aktérů na vlastní migrační zkušenost. Název *expat* tedy *expatriant* či *expatriot* je migrant, který přichází do České republiky z vyspělých západních zemí na omezenou dobu, zpravidla vyslán mateřskou zahraniční firmou do dceřiné firmy v České republice, a to do vyššího, případně středního managementu (Drbohlav – Gärtner 2012; Hanzlíková 2012). Toto označení, které používají sami aktéři, je posouvá do ekonomicky a statusově vyšší roviny, spojené s migrací z vyspělých zemí, nicméně nemá nebo nemusí mít opodstatnění. Toto označení tak může přispívat k hegemonii migrace z vyspělých zemí, a proto je ve své studii používám v kurzívě, jako emický název vlastní skupiny.

Do anglofonní migrační sítě se zapojují migranti z různých zemí původu, kteří ovládají anglický jazyk na dobré komunikační úrovni a používají jej jako lingua franca. Ho (2008) hovoří o rozšiřujícím se kruhu anglické diaspory, uvažuje o třech typech diaspor, které vytvářejí anglofonní migranti. Prvním jsou diaspory, jejichž členové pocházejí ze zemí, kde je angličtina rodným/mateřským jazykem. „Druhou“ diasporu pak tvoří lidé z původně kolonizovaných zemí, kteří používají angličtinu vedle místních jazyků. Tuto klasifikaci rozšiřuje Ho o „třetí“ diasporu, tak zvanou *expanding circle*, kterou tvoří ti, kdo se anglicky naučili v rámci sekundární socializace, tedy v rámci vzdělávání. Skrze tento vzdělávací model si vytvářejí kulturní povědomí o anglicky hovořících zemích, budují si vztah k anglofonním prostorům a znají a uznávají jejich normy a hodnoty. Často se jedná o osoby s migrační zkušeností získanou v anglofonní zemi. Tímto způsobem se do migračních sítí „třetí anglofonní diaspory“ zapojují lidé z majoritních neanglofonních společností, kteří se naučili anglicky, disponují věděním o anglofonních kulturách a většinou mají migrační zkušenost či jinou silnou spojitost s anglicky hovořící zemí. Přestože tedy anglofonní diaspora často není homogenní z hlediska etnických, národních a občanských identit, jedná se o společnost, která disponuje společným a kulturním povědomím podpořeným kosmopolitními identitami, kdy jazyk komunikace hraje významnou, nikoliv však jedinou roli při navazování a udržování sociálních vazeb (Ho 2008). Anglofonní migrace v majoritní společnosti obývá a vytváří specifická místa,

místa setkávání a vytváření migračních sítí. Právě takové místo je předmětem této případové studie. V následující části tedy definuji pojetí místa a prostoru a dostávám se ke stěžejnímu pojmu této studie – *třetímu prostoru*.

Místo a veřejný prostor

Cresswellův koncept definuje místa jako významné prostory, se kterými jsou lidé spojeni. Místa musí být na straně jedné prostorově, fyzicky ukotvená, musí mít vizuálně materiální formu, na straně druhé musí mít také nějaký vztah s lidmi, být intimním/důvěrným prostorem, s nímž se pojí nějaká intenzivní zkušenost jedince či skupiny (Cresswell 2004: 63). Podobně i Barker popisuje místo jako fyzicky ukotvené „v určitém prostoru, jehož smysl představují a vytvářejí sociální vazby a jenž se vyznačuje identifikacemi nebo emocemi s ním spojenými“ (Barker 2006 v Okénková 2015: 516). Augé (1995) nabízí koncept antropologického místa. Místo v jeho konceptu je relační, člověk si k němu vytváří vztah. Podle autora je definováno třemi rysy – vztah člověka k místu je dán jednak sociálními vztahy, které zde člověk navazuje a realizuje, jednak historií, ke které se může vztahovat, a jednak určitou identitou. Místa, která výše uvedenými rysy neoplývají, Augé nazývá „nemísta“, prázdné prostory, které jsou podle něj v supermoderním světě čím dál tím častější. Low (1996) mluví o vzájemně se doplňujících perspektivách vtěleného, sociálně produkovaného a sociálně konstruovaného prostoru. Vtělený prostor znamená, že je utvářen těly a praktikami lidí. Sociálně produkovaný pak znamená, že jsou zde agenti, kteří prostor utvářejí (například počet obyvatel, dostupnost materiálu, stávající technologie, ekonomická zdatnost populace). Sociálně konstruovaný prostor značí způsoby jednání a významy, které se v prostoru realizují a skrze které je prostor nějak chápán a nějak se užívá.

O místech lze dále uvažovat skrze koncept veřejného versus soukromého prostoru. Veřejný prostor je dle Pospěcha prostor, do něhož můžeme vejít, je zde fyzická možnost vkročení do prostoru, stejně jako se jedná o symbolicky otevřený prostor, do něhož smíme vstoupit. Jedná se o prostor, do kterého mají všichni zákonný přístup (Pospěch 2015: 20–21). Typickým veřejným prostorem se rozumí například náměstí, ulice nebo veřejné parky, ale jako veřejný prostor je možno v určitém smyslu chápat i bar, do kterého má ze zákona přístup kdokoliv. Ve veřejném prostoru se setkávají lidé, kteří se osobně neznají, jsou si navzájem cizinci, kteří v tomto prostoru svoji přítomnost akceptují. Prostor, který by byl zcela univerzálně přístupný všem a bez rozdílů, ovšem neexistuje.

Pospěch proto uvažuje, že veřejný prostor, respektive jeho veřejnost je neustále vyjednávána, přičemž ono napětí je mezi otevřeností a neomezeným přístupem na straně jedné a požadavkem provádět kontrolu těch, kdo vstupují, na straně druhé. Veřejnost prostoru ve smyslu přístupu je tak možno chápat jako škálu mezi otevřeným přístupem a kontrolou.

Stejně jako u obchodních center, která sleduje Pospěch (2015), je i u baru potřeba vypořádat se s pojmy veřejný a soukromý prostor. Veřejný prostor by měl být v opozici proti soukromému prostoru, který je definován vlastnictvím soukromou osobou. Bary, stejně jako nákupní centra, jsou vlastněny soukromými vlastníky, přesto jsou ve smyslu otevřeného přístupu prostorem veřejným. Nissen (2008) pro to navrhuje termíny jako pseudoveřejný nebo semiveřejný/poloveřejný.

Veřejnost nebo uzavřenost prostoru je ovšem vždy vyjednávána. Uživatelé veřejného prostoru jsou aktivními aktéry, kteří zde záměrně vytyčují svá teritoria a tím mohou prostor činit méně veřejným. Lidé s nežádoucím chováním nemusí mít do prostoru přístup přímo zakázán, nicméně prostor může mít takové podmínky, ve kterých se určití jedinci nebudou cítit dobře. Výsledkem může být změna ve vnímání veřejného prostoru, neboť určité jeho části tak mohou být kolektivně vnímány jako soukromé (Karrholm 2007). Pravidla jsou reprodukována v rámci vnějšího regulativu, tedy zákonem, vyhláškami, psanými pravidly. Nicméně každé místo se svými vztahy, identitou a historií má také implicitní pravidla, která jsou konstruována a vyjednávána v interakci osob (Pospěch 2015). Bar jako místo, kde se pije, může být pak v důsledku společenského vyjednávání i silně exkluzivní.

Třetí místo

Výše bylo uvažováno o barech a hospodách jako o veřejném či poloveřejném prostoru. Sociolog Ray Oldenburg tato místa vymezuje nikoliv ve vztahu k veřejnému prostoru, ale k prostorům domova a práce. Ve své knize *The Great Good Place* (1999) popisuje *třetí místo*, které situuje do barů, hospůdek, kaváren či vináren, ale také knihoven nebo prádelen a kadeřnictví. Všimá si, že kromě domova (první místo) a práce (druhé místo) existuje další společensky významné místo: nezávazné neformální veřejné místo, kde se lidé mohou scházet a družít bez zjevných důvodů. Aby se jakýkoli prostor mohl stát takovým místem, musí mít určité znaky. Oldenburg je popisuje takto: musí být na neutrální půdě, kde se lidé scházejí dobrovolně; musí to být rovnostářské místo, kde se

mohou setkávat různí jedinci, kteří musí mít možnost zanechat svůj status přede dveřmi; nálada zde bývá pozitivní a především nevázaná, žertovná; *třetí místo* si vytváří svou společnost pravidelných návštěvníků – štamgastů; důležitou činností zde je konverzace.

Třetí místo je „domov mimo domov“, kde se neznámí lidé stávají známými a přáteli. Jedná se o příjemné nezávazné setkávání, bez zjevného důvodu. Oldenburg ale tvrdí, že se zároveň jedná o velmi důležitou činnost, kterou nelze vykonávat v žádné jiné instituci. Pro zdravý veřejný život ve funkční společnosti je takové neformální místo setkávání důležité. Vyplňuje lidskou potřebu komunikace, je lékem na stres, osamění a odcizení. Dle Oldenburga je na těchto místech setkávání společnost nejživější a lidé jsou zde nejvíce sami sebou. Při pravidelných návštěvách *třetího místa* jde o mnohem víc než o odpočinek a úlevu od stresu (Oldenburg 1999).

Jedná se o rovnostářské místo, je to čistá sociabilita (Simmel 1997), znamená příležitost, kdy se lidé setkávají z jediného důvodu – pro potěšení, tedy radost a uvolnění, aby se setkali, bez kontextu, bez účelu, povinnosti nebo role. Jsou zde akceptováni pouze pro sebe samé, zde nepodléhají podmínkám politického či ekonomického života. Na *třetím místě* je nálada pozitivní, účelem je užít si společnost ostatních v jejich rozmanitosti a neutápět se v neštěstí či smutku (Oldenburg 1999).

Konverzace je hlavním bodem programu, jedna z nejdůležitějších charakteristik *třetího místa* je boдрá, vtipná až dobíravá atmosféra. Ve srovnání s diskuzí na jiných místech je vtipnější, dramatičtější a procvičuje důvtip. Ta nejlepší *třetí místa* jsou ta, kam může člověk přijít téměř kdykoliv během dne a být si jist, že tam bude někdo známý. Tato místa jsou připravena, kdykoli člověk přepadne samota nebo potřeba si popovídat, *třetí místo* je zdroj relaxace. Tato místa potvrzují a zintenzivňují vazby mezi lidmi a tvoří komunity. To, co přitahuje stále návštěvníky, jsou ostatní návštěvníci, nikoli management. V případě, že tam nejsou ti správní návštěvníci, pravidelní návštěvníci, kteří je utváří, dávají mu charakter a dominují mu, je *třetí místo* jen prostor. Je ale důležité akceptovat i nové tváře, každý pravidelný návštěvník byl někdy nováčkem (Oldenburg 1999).

Třetí místa jsou nevýrazná, neokázalá, nebývají inzerována, nejsou elegantní, pro nezasvěcené nedělají zvláštní dojem. Musí vyzářovat určitý pocit domáckosti, obvykle je to starší místo, které není okázalé, novotou nepřitahuje příliš nových lidí a chrání před nimi domáckou atmosféru (Oldenburg 1999).

Místa, kde se pije, bar

Na úvod svého uvažování o místech, kde se pije, bych se ráda vymezila vůči studiím, které interpretují pití alkoholu v kontextu sociálně patologického chování (studie z oblasti zdraví). Překvapivě není mnoho ani antropologických studií o sociálním aspektu pití alkoholu a jeho roli v sdílení a sblížování. Nicméně, pití alkoholu je do značné míry neproblematická společenská aktivita (např. Heath 1987; Fox 1998; Douglas 2003; Altman 2003). Pití bylo vždy součástí společenského života a patří ke společenským událostem. Pití je součástí sdružování a oslav. Dle Douglasové je pití v zásadě společenský akt, prováděný v určitém sociálním kontextu (Douglas 2003: 4). Obecná antropologická perspektiva je, že ve většině kultur je pití alkoholu běžnou součástí oslav a oslavy jsou z emické i etické perspektivy interpretovány nejen jako normální, ba dokonce závazné (Sokol 2004). Pití (nejen alkoholu) se podílí na konstrukci osobní identity a má inkluzivní i exkluzivní funkci (Douglas 2003: 8) – například připít si s někým znamená přijmout jej mezi sebe (podobně mluví i o společném jídle).

Bary jako místa pití se jeví jako společensky jednotící, rovnostářská sociální prostředí, anebo přinejmenším místa, kde je rozlišování společenského postavení založeno na jiných měřítkách než v okolním světě. Hlavní úlohou těchto míst je napomáhání společenskému sblížování (Fox 2004), respektive navazování a utužování sociálních vazeb. Přestože místo, kde se pije, je významnou součástí určité kultury, lze je uvažovat jako „společenské mikroprostředí“. Jedná se o chaotický, mezní, hraniční stav, ve kterém člověk najde určitý stupeň „kulturního odpuštění“ (místo, kde není nutné striktně dodržovat všechny běžné normy okolního světa), krátkodobý odpočinek nebo také pozastavení společenské kontroly (Fox 2004).

Roli pohostinství, tedy místa, kde se konzumuje alkohol a jídlo, popisuje také Haukanesová, která zkoumala český venkov v období postsocialistické transformace (Haukanes 2004). Popisuje pohostinství jako místa setkávání, která plní důležité společenské funkce, podporují pocit sounáležitosti ve společnosti a jsou centrem předávání informací. Mohou být i místem řešení mnohých obecních rozhodnutí a místem, které příslušník dané komunity musí občas navštívit, aby z této komunity nebyl vyloučen. Dle Haukanesové je tedy pohostinství sociálním pojítkem. Josef Kandert si také všimá role pohostinství, respektive vesnické hospody, a vyzdvihuje důležitost těchto míst v životě lokální společnosti, když je označuje za informační uzly. Je místem, kde se scházejí informace a členové dané lokální společnosti si je zde vyměňují (Kandert 2004).

Karel Altman (např. 1993; 2003) se věnuje situaci brněnských a pražských hospod v 19. a 20. století. Všimá si jejich významu pro společenský život. V autorově pojetí je hospoda „magické místo“. Uvažuje o něm ale i jako o alternativním domovu (Altman 1993). V mnohém potvrzuje Oldenburgovo pojetí *třetího prostoru*. V této souvislosti uvažuje i o povaze návštěvníků. Zatímco pro náhodné příchozí hospoda oním alternativním domovem není, jinak to je u pravidelných hostů – štamgastů. Autor přitom naznačuje, že stávání se štamgastem je založeno na vyjednávání místa v prostoru hospody a spočívá v naučených odlišných způsobech jednání, respektive praxí.

Autoři, kteří se zabývají bary a jinými místy, kde se pije, si všimají i určitých praktik, které jsou s těmito prostory spojené (Altman 1993; 2003; Douglas; 2003; Kandert 2004; Haukanes 2004; Fox 2004). Kromě pití alkoholu se jedná o specifické formy komunikace. Foxová ve svém popisu anglických hospod vyzdvihuje štamgastské pravidlo vítání. Když štamgast vstoupí do hospody, často ho uvítá sbor přátelských pozdravů přítomných štamgastů i obsluhy. Vítačí pravidlo vyžaduje od obsluhy a štamgastů, aby uvítali každého ze štamgastů sborem (Fox 2004). Hostinský a obsluha vždy oslovují štamgasty jménem a ti vždy oslovují obsluhu, hostinského a jeden druhého také jménem. Stmelování mezi štamgasty je dále posilováno používáním přezdívek. Říkat někomu přezdívkou obecně znamená velký stupeň důvěrnosti. Běžně používá přezdívky pouze rodina a blízcí přátelé. Časté používání přezdívek mezi štamgasty a obsluhujícími dodává pocit sounáležitosti. Hospodská přezdívka často není používána přáteli a rodinou mimo danou hospodu, ba dokonce ji ani nemusí znát. Hospodské přezdívky jsou často ironické: třeba velmi malý štamgast může být znám jako Dlouhán (Fox 2004). Štamgasti mluví v kódech daných sdílenou historií. Soukromý jazyk zdůrazňuje a posiluje společenské vazby mezi lidmi, zároveň to mezi nimi zdůrazňuje a posiluje smysl rovnosti (Fox 2004).

Význam pohostinských zařízení pro migranty tematizovala Mary Tilkiová (2006). Byť se primárně zabývala otázkou zdraví migrantů a článek pojednává především o vysoké konzumaci alkoholu irskými imigranty v Británii, definuje zároveň irskou hospodu v Anglii jako místo, které migrantům zprostředkovává řadu funkcí a významů. Především zde nacházejí své migrační sítě a vytvářejí a udržují diasporické vztahy (Tilki 2006). Irská hospoda v Londýně je tedy místem pro udržování, popřípadě reprodukci kulturních hodnot země původu. Autorka upozorňuje na společenský přínos, který irské hospody v Británii pro Iry, kteří zde žijí daleko od domova, představují (Tilki 2006).

Tilkiová (2006: 21) uvádí: „dále se dá irská hospoda chápat jako alternativa kostela a krajanských spolků. Nabízí kontakt s diasporou pro ty, kteří nemají zájem se setkávat v kostelech nebo irském centru, kteří neinklinují ani k hodnotě víry, ani k udržování a posilování etnické identity. Mladí Irové se neradi identifikují s tradiční irskou společností 50. let minulého století. Proto irská hospoda, ať už autentická, nebo taková hospoda, z které si Irové zkrátka udělali místo pro setkávání, pro ně lépe zprostředkuje soudobou irskou kulturu, hudbu a prostředí, kde je bezpečné být Irem“.

Autorka navíc interpretuje i nadměrné pití alkoholu. Uvažuje, že to odráží širší struktury společenského života Irů v migraci. Vzhledem k přetrvávajícímu stresu určité části irské komunity, potenciálnímu kulturnímu šoku, stesku po domově a vnímání vlastní „jinakosti“ je zde alkohol prostředníkem, který posiluje hledání pocitů familiárnosti společnosti, požitků a uvolnění. To vše podle Tilkiové nabízí irským migrantům irská hospoda (Tilki 2006).

O roli baru ve vztahu k anglofonní migraci v ČR píše také Hrdličková (2008). Autorka uvádí, že migranti z USA v průběhu devadesátých let 20. století konstituovali svoje migrační síť v ČR jak na bázi interpersonálních vztahů, tak i ustanovením institucionalizovaných forem. Mezi tyto instituce zařazuje i tak zvané *expat* bary, jako jednu z nejviditelnějších institucí, která se etablovala a kontinuálně funguje v rámci migrační sítě. Podoba *expat* barů v Praze je různá a jejich historie sahá až do počátku devadesátých let, jeden z nejstarších a nejtradičnějších *expat* podniků, *The Globe Bookstore and Café*, v roce 2022 oslavil 29 let své existence. V této práci se budu věnovat jedné z těchto institucí *expat* baru, který ovšem vznikl o něco později.

Ve své studii navazují na výše uvedené úvahy o anglofonní migraci, veřejném prostoru, *třetím místě* a roli pohostinství v utváření a vyjednávání sociálních vazeb migrantů, respektive migračních sítí. Mým cílem je uvažovat o roli *expat* baru jako významného místa, místa s významem ve vztahu k migraci. Na základě případové studie jednoho *expat* baru budu hledat odpovědi na následující otázky: Jaké významy *expat* baru připisují jeho pravidelní návštěvníci? Kdo jsou aktéři, kteří vyjednávají režim *expat* baru? Jak toto místo vyjednávají, tedy skrze jaké praktiky utvářejí jeho povahu? Na pozadí příběhu baru se mi daří rozkrývat strategie, které rozehrávali anglofonní štamgasti, aby udrželi „svůj“ *expat* bar.

Metody

V předkládané studii představuji data získaná na základě zúčastněného pozorování, které jsem prováděla od července 2013 do ledna 2014, a osmi polostrukturovaných rozhovorů se štamgasty a provozovatelkou/barmankou v *expat* baru v rezidenční části širšího centra města. Do společnosti *expat* baru mě uvedla barmanka a otevřela mi tak prostor, kterého jsem se na šest měsíců stala součástí. Měla jsem tak možnost, vedle zmíněných polostrukturovaných rozhovorů s jádrem anglofonních štamgastů (s osmi nejčastějšími hosty), pozorovat ustanovování a udržování povahy tohoto místa a jeho pravidel. Všichni štamgasti byli v době mého výzkumu v České republice přes deset let, kromě jedné ženy, která zde byla necelé tři roky. Štamgasti byli ve věku 40 až 55 let, většinou muži žijící v partnerském vztahu. Více o aktérech v kapitole Migrační síť vytvářená kolem *expat* baru *The Cat*.

Zajímaly mě významy, které štamgasti s barem spojovali, a pravidla jednání, která jsem vyvozovala z jednotlivých interakcí mezi různými aktéry (štamgasty, personálem, dalšími hosty a objekty). Snažila jsem se navštěvovat *expat* bar v různých časech a v kontextu různých událostí (oslavy, rozloučení s původní majitelkou, vernisáž, koncert, Vánoce, Silvestr), abych zaznamenala každodennost i svátečnost, respektive život baru v jeho různých modalitách, a vyloučila tak podmíněnost danou aktuálním složením a chováním návštěvníků i materialitou místa.

Na anglofonní diasporu jsem dlouhodobě osobně navázána: manžel je migrant z Velké Británie. Instituci *expat* barů jsem znala z předchozí osobní zkušenosti. Konkrétní *expat* bar, kde jsem prováděla výzkum, jsem ovšem začala navštěvovat až v rámci svého bakalářského projektu. Přesto byli v baru lidé, které jsem znala již z minulosti. Byla jsem zde tedy v pozici částečného insidera. Mojí „gatekeeperkou“ se stala Olga, barmanka a provozovatelka v jednom, se kterou jsem se spřátelila, což mi zajistilo přijetí ze strany štamgastů a usnadnilo organizaci rozhovorů. Při domlouvání rozhovorů mi byla nápomocná a díky ní mi během jednoho dne osm významných aktérů baru přislíbilo rozhovor. Tyto rozhovory jsem pak během následujících dvou týdnů realizovala. Rozhovory se týkaly především vztahu k danému baru a lidem v něm, vztahů mezi štamgasty a pravidelnosti návštěv baru. Ke komunikaci o vztazích k baru a lidem v něm byla díky koupi baru jinými provozovateli vhodná příležitost, aktéři byli v této době debatě o baru příznivě nakloněni a konverzace vznikala velmi spontánně.

Expat bary, respektive podniky nejsou oficiální kategorií, která by tento typ pohostinství mapovala ve statistikách či jiných oficiálních dokumentech. Jejich seznam si nemůžete nikde přečíst. Možná nepřekvapivě (s ohledem na text níže) je nelze najít ani na www.expat.cz, ani na jiných stránkách cílených k anglofonním migrantům. Jediný, poněkud zvláštní seznam byl v době výzkumu uveden na nelso.com (místní vyhledávač v anglickém jazyce, nyní již neexistující), jednalo se ovšem o přehled prestižních, luxusních podniků, které demonstrovaly svou mezinárodní klientelu, a to i směrem k majoritní společnosti. Seznam lákal k návštěvě nejen anglofonní diasporu, ale širokou veřejnost a turisty se zájmem o setkávání s kosmopolitní společností. Zatímco podniky důležité pro běžné anglofonní migranty s atmosférou „*třetího místa* pro anglofonní migranty“ (jako zkoumaný bar) byly tomuto přehledu neznámé.

Bar, který jsem sledovala, byl v době výzkumu dobře etablovaný podnik se stálou skupinou štamgastů (viz kapitola Migrační skupina kolem *expat* baru *The Cat*). Bar se nacházel nedaleko centra v charismatické rezidentní čtvrti, ke které přiléhaly rozsáhlé a s oblibou navštěvované městské parky. Vlastní umístění baru bylo ve zvýšeném přízemí činžovního domu na rušné ulici. Podnik byl nenápadný, pouze u okna byl podlouhlý vývěsní štít s vyobrazením muže v brýlích a názvem *The Cat*. Vchod bylo obtížné nalézt, při své první návštěvě jsem měla pocit, že se jedná o soukromý klub pro uzavřenou společnost. Do baru člověk vcházel hlavním domovním vchodem, po pár schodech vzhůru vzal za kliku neoznačených dveří a vstoupil. Ani uvnitř nebyl bar nijak okázalý, byl zjevně upravený z původního třípokojového bytu. Dveře vedly rovnou do hlavní místnosti baru, od dveří napravo byla chodba a další dvě menší místnosti. Celkem pojal bar cca 30–40 sedících návštěvníků, při větších událostech zde byla obsazenost vyšší, ale ne všichni mohli sedět.

Migrační síť vytvářená kolem *expat* baru *The Cat*

Vznik anglofonní diaspory (v kontextu konceptu Ho 2008) lze spojit s migračními proudy, které do ČR přicházejí po roce 1990 z různých ekonomicky vyspělých zemí globálního severu. V jejím rámci můžeme identifikovat jednotlivé vlny, které přiváděly odlišné skupiny migrantů v rámci jejich motivací i zapojení do struktur společnosti českého státu (Topinka a kol. 2018). Anglofonní diasporu tedy tvořili lidé na pozicích vysokých manažerů (Hrdličková 2008), specialisté pracující v oborech, jež vystudovali, jako řadoví zaměstnanci, lektori, kteří v rámci pracovního trhu uplatňují svoji znalost angličtiny, ale i lifestyleví migranti (Slavková

2007), pro něž se pobyt v ČR stal dočasnými „prázdninami“. Protože anglický jazyk je výchozím pojítkem, jsou součástí anglofonní diaspory i místní lidé, velmi často partnerky či blízcí přátelé, kteří své členství zde potvrzují plynulou angličtinou i kulturními znalostmi anglofonních zemí (srov. Ho 2008).

Sledovaná skupina štamgastů a jejich přátel kolem *expat* baru *The Cat* v letech 2013–14 náležela k anglofonní diaspoře. Dali se zde dohromady lidé nejrůznějších sociálních statusů, jejich poutem byl kromě anglického jazyka i věk a doba příchodu do ČR, což se nutně podílelo na podobné migrační zkušenosti, kterou mohli sdílet. Sdílení podobných zkušeností mezi třetí diasporou se ukazuje jako důležitý faktor pro sblížování (Terry 2022). Významy, které *expat* baru připisovali aktéři, je možno, vzhledem k jejich dlouholeté a časté návštěvnosti podniku, dobře analyzovat. V nejužším jádru migrační sítě anglofonních štamgastů *expat* baru se nacházelo pět až osm osob: tři muži – blízcí kamarádi, dva z USA a jeden z Velké Británie, kteří do baru chodili každý nebo téměř každý den, dále jedna žena z USA a jeden o něco starší muž z USA, kteří navštěvovali bar několikrát týdně a strávili zde několik hodin. Patřili k nim i tři další muži z USA, kteří chodili do baru několikrát do týdne a Q z USA, který zde některé dny pracoval jako barman. Všichni štamgasti přišli do Čech na přelomu milénia (kromě ženy z USA, která byla v tu dobu v ČR pouze dva a půl roku), všichni byli ve věku mezi 40 a 55 lety. Vazby v rámci jádra označovali za velice blízké, přátelské, založené na velké důvěře.

Thomas (USA, 11 let v ČR): „Je to úzká skupina, ale je spousta ... jako jádro je úzké...“¹

Adam (Velká Británie, 13 let v ČR): „Q mi byl i svědkem na svatbě. Takže jsme hodně blízká, těsná skupina. Jsou to lidi, které znám hodně dlouho. ... I když se známe z různých míst...“²

Kromě jádra tvořilo štamgastskou anglofonní migrační síť kolem *expat* baru mnoho dalších lidí, kteří navštěvovali bar nepravidelně, nicméně se společně znali a patřili do společné sítě přátel, kteří spolu podnikali i jiné aktivity. Síť se skládala z anglofonních migrantů s podobnou migrační zkušeností, která souvisela s dobou příchodu ve stejném období, v dynamickém období tranzice

¹ „... *It's a tight group but there is a lot of... like the core is tight...*“

² „*Q was also the best man on my wedding. So you can see it's a very close, neat group. It's people who've known each other for a very long time. ... Although we've all known each other from different areas...*“

České republiky v rámci postsocialistického vývoje. V této době zde byly již vytvořeny migrační instituce (na rozdíl od neorganizovaných devadesátých let v období příchodu dobrodružné, lifestylové migrace) a po anglofonních migrantech byla silná poptávka pro jejich kulturní kapitál (anglický jazyk). Jednalo se o velký boom tzv. rodilých mluvčích jako lektorů jazyka, ale zároveň byla už značná poptávka i po anglofonním managementu v nadnárodních firmách, které komunikují v anglickém jazyce. Český management na přelomu milénia tuto lingua franca ještě v takové míře neovládal. Anglofonní migranti tak měli výhodné podmínky pro institucionální přijetí a ekonomické zajištění.

Kromě migrantů z anglofonních zemí do této sítě patřilo i několik málo Čechů, Italka a Fin. Všichni výborně ovládali komunikativní angličtinu, často podpořenou migrační zkušeností v anglofonní zemi. Z Čechů bylo nejčastěji možné potkat čtyřicetiletého muže, který žil několik let v Kanadě, jeho českou kamarádku, která měla také migrační zkušenost, a samozřejmě o něco mladší českou barmanku/majitelku, která studovala cizí jazyky.

Pro sledovanou skupinu byl bar významným místem sociálních vztahů mimo domov a práci. Skupina kolem *expat* baru představovala pro anglofonní migranty – štamgasty část sociální sítě v ČR, kterou pokládali za blízkou a pro sebe důležitou.

Charles (USA, 9 let v ČR): „Tohle je, jako, tady se setkávám se všemi svými přáteli. Rozhodně skoro všechna moje sociální interakce se děje tady, skoro všechna.“³

Linda (USA, 2,5 roku v ČR): „... je hezké mít místo, kam můžu jít relaxovat, kde můžu sdílet... a není to jen to, já bych nechtěla jen to, víš jak, jenom lidi, kteří mě znají.“⁴

Vztah ke skupině kolem baru nespočíval pouze v navázání a udržování blízkých vztahů, které se v důsledku migrace na novém místě nově ustanovují. Lidé kolem *expat* baru explicitně asociovali toto místo s pojmem domov.

Charles (USA, 9 let v ČR): „... my jsme tady všichni přátelé, známe se, když sem člověk přijde, cítí se jako doma.“⁵

³ „This is like where I meet all my friends. It's definitely almost all of my social interaction happens here, almost all.“

⁴ „It's nice to have a place to come to relax, where people know you, where you have a share ... it's not just that, I wouldn't want that, you know just people which know me.“

⁵ „We all are just friends here we all know each other, when you come in you just feel like you're home pretty much.“

Dokonce vztahy v rámci migrační sítě vyzdvihovali a porovnávali se vztahy ve vlastní rodině. Teze, že bar je „domov mimo domov“, tak v souvislosti s migrací vyznívala tím silněji a důrazněji. Adam (VB, 13 let v ČR) v neformální konverzaci vyjádřil přesvědčení, že nejlepší na životě v migraci je, že jej nenavštěvují pokrevní příbuzní, ale jen ti „příbuzní“, které si za svou rodinu vybral, čímž myslí přátele kolem *expat* baru.

Zároveň pro sledovanou skupinu nebyl *expat* bar *The Cat* místo, které by zprostředkovávalo vědění či zdroje důležité pro migraci (srov. Tilki). Vnímali ho spíše jako odpočinkové místo, umožňující nezávazné setkávání bez zjevného důvodu, respektive jediným a podstatným důvodem setkávání je nezávazná a dobře laděná komunikace.

Thomas (USA, 11 let v ČR): „... Není to úplně místo, kam bych šel pro takovou radu. Ale záleží na tom, co zrovna hledám.“⁶

Sledovaná skupina anglofonních návštěvníků baru *The Cat* jasně připisovala povahu *třetího místa* (Oldenburg 1999). Ve svých promluvách zdůrazňovali, že se jedná o místo, kde se scházejí lidé, kteří mají k sobě blízko, členství zde je výlučné, toto místo je vnímáno jako druhý nebo jiný domov, je „chráněno“, izolováno od míst spojených s prací, rodinou i veřejným prostorem. Je zajímavé uvažovat, proč sledovaná skupina anglofonních migrantů neužívá bar jako zdroj pro snižování migračních nákladů v oblasti přístupu ke zdrojům, ale jedná se primárně o místo, které vytváří emoční zázemí a sociální stabilitu v cílové zemi (srov. Tilki). Roli hraje nejen privilegovanost migrace (členové anglofonní diaspory disponují jinými nástroji/institucemi, které jim umožňují přístup ke zdrojům obživy a informací), ale do jisté míry i délka pobytu a s ní spojená adaptace na situaci v ČR. Navíc redistribuce utilitárních informací a zdrojů v rámci sledované skupiny by narušila rovnost, s níž je liminalita *třetího prostoru* spojena.

Materialita

The Cat v době, kdy jsem ho navštěvovala, fungoval tři roky jako bar Češky Oliny, před ní provozovala *expat* bar Američanka Deedee.

---

⁶ „It's not really the place that I would go for advice like that. But it also depends what I'm looking to do...“

Jak bylo výše řečeno, prostor baru byl přestavěn z původního třípokojevého bytu. Štamgasti se scházeli v hlavní části podniku, poblíž barového pultu v přední místnosti, skrze kterou je nucen projít každý návštěvník. Ostatní místa v baru byla určena pro méně pravidelné/privilegované návštěvníky, hosty, kteří nepatřili do okruhu štamgastů (noví, či štamgastům neznámí hosté), případně v době vyšší návštěvnosti (pátky/soboty večer, svátky) se zde scházeli i lidé z migrační sítě štamgastů, kteří se již k barovému pultu nevešli. Otevírací doba byla od 16 hodin do 01, od úterý do neděle, pokud nedošlo ke změně.

České prostředí bylo zastoupeno českým pivem, Olina čepovala Krušovice, a becherovkou vždy připravenou pro Adama, českými püllitry a vybavením baru. Zároveň se zjevně jednalo o místo anglofonních migrantů – *expatů*, což jednoznačně ukazovaly anglické nápisy, reklamní letáky na stole naproti dveřím, angličtina, která provázela návštěvníka od vstupu do baru, v komunikaci s personálem a šuměla od stolů, i dle oblíbeného koktailu iced tea s burbonem v zavařovací sklenici.

Hlavní místnost baru měla poměrně striktní hierarchizovaný zasedací pořádek. Jediná židle s polštářkem v samém rohu místnosti nejdále od dveří a zároveň přímo naproti dveřím, takže z ní bylo možno vidět celou místnost, patřila Adamovi.

Adam (VB, 13 let v ČR): „A nezapomeň, já mám svůj vlastní roh a svůj vlastní polštářek. To je určitý status. Je to moje židle a všichni to vědí, a já si o to neřekl.“⁷

Adam si vždycky sedal na stejnou židli, až místu barmanka začala přezdívat „Adamovo místo“. Dala mu na ně speciální polštářek a ostatní lidi na jeho místo nepouštěla.

Olina (majitelka/barmanka): „Tady bys neměl sedět, to je Adamova židle.“⁸

Nalevo od židle s polštářem pak zpravidla sedal Charles, přes roh baru Thomas a v jejich okolí další štamgasti. Většina štamgastů mířila na bar, čím blíže k rohu, tím blíže se řadili k privilegované části štamgastů. Tato místa měla i výhodnou polohu s ohledem na řízení chodu provozu. Ti, kdo zde seděli, měli blízko

⁷ „And remember I have my own corner, and I have my own cushion. So it's a certain status. That's my seat and everyone knows it and I did not ask for that seat.“

⁸ „Err, you should not sit there, its Adam's chair.“

k personálu, k oknu a měli výhled přímo na příchozí. Strategická poloha jim umožňovala kontrolu nad barem a kontrolu nad praktikami v něm. Osobovali si právo měnit hudbu, vítali nově příchozí (pozdravem upozorňovali na svoji dominanci v prostoru baru), přednostně žádali a dostávali objednávky od obsluhy. Praktiky naznačující spíše soukromí prostor až domáckost „mimo domov“ je přiměly reflektovat místo jako kamarádův obývací pokoj.

Adam (VB, 13 let v ČR): „Říkáme tomu náš obývací pokoj. Jako že jsi ve svém obývacím pokoji a pozvala sis kamarády... Je to jako v Q obývacím pokoji a on nám nabízí pivo.“⁹ (Q – USA, cca 10 let v ČR, barman)

Anglofonní štamgasti si bar „zabrali“ a užívají jej jako své, částečně soukromé místo, podléhající jejich pravidlům a jejich kontrole. Je to možné vidět v jejich zacházení s prostorem, v zabrání strategického místa, které ani v jejich nepřítomnosti nebylo možné obsadit jakýmkoli jiným hostem *The Cat*, stejně jako ve vybavení místa a velmi omezené nabídce pití. Nabízen je především alkohol preferovaný štamgasty.

Socialita

Hierarchie

Ačkoliv je *třetí místo* popsáno jako rovnostářské, v praktikách a postojích stálých návštěvníků je zřetelná hierarchie, která ovšem platí pouze v rámci prostoru baru. Lze ji spatřovat při samotném objednávání v *The Cat*. Zatímco Adamovi, Charlesovi a dalším točila Olina již ve dveřích pivo a Loře nalévala víno, Katrin (55, USA) se ve dveřích zeptala, zda si dá to co obvykle. Nově příchozí nenašel nabídku nikde napsanou a musel se optat na výběr, případně i na cenu. Pohodlí výběru bylo jasně odstupňované tím, jak často štamgasti bar navštěvovali. Charles, který pracoval z domova a do baru chodil, podle svých slov, aby nebyl pořád jen doma, byl v baru téměř denně. Thomas byl také denním návštěvníkem. Adam se v baru zastavil denně na cestě z práce, v létě trávil v baru celé večery. Olina jim připravovala bez otázek to, co mají rádi, Thomas a Charles dostali pivo, Adam pivo s becherovkou. Další prominentní návštěvníci chodili několikrát v týdnu a putovala k nim otázka, zda si dají to co obvykle, aniž by

---

⁹ „We call it our front room. So you are in your front room and you have invited your friends over... So it's like being in Q's front room and he's giving us beer.“

jedna ze stran zmínila konkrétní nápoj. Vždy dostali to, co chtějí. Tato praktika nejen zprostředkovávala štamgastům pohodlný pocit domova a péče, ale také vyjadřovala, kdo tu doma je a kdo jen někdy zašel, nebo kdo svoji přítomnost musí teprve zvýznamnit (komunikací o své objednávce).

Kromě objednávání měl bar další hierarchicky rozdělená pravidla, která si pravidelní návštěvníci za dobu svých návštěv vyjednali na základě vzájemných interakcí mezi sebou i personálem/majiteli, pravidla reprodukováná v rámci vnitřního řádu/regulativu každodenním jednáním jeho uživatelů (Pospěch 2015: 59). Jedním z takových pravidel, které je také v podobných podnicích obvyklé (Fox 2004), bylo zdravení a vítání příchozích.

20. 10. (Terénní poznámky) Již od dveří mě asi čtyři hlasy velmi hlasitě zdraví, česky i anglicky, a přidávají se další. Nepřestanou, dokud neodpovím. Stejně pak pokračují s dalšími známými, ale zdraví i nové lidi, pokud neodpoví na pozdrav v jednom jazyku, pozdraví v druhém.

Každý méně pravidelný návštěvník kromě pozdravu musel s jádrem (štamgasty) prohodit několik slov, nejlépe za nimi zajít na roh baru a poptat se na společně známé nebo sám poreferovat o známých. Tato pravidla ale neplatí pro štamgasty, ti si svým jednáním udržovali jistou míru autonomie. Jako například „Grampy“ (Čech, 15 let v anglofonní zemi), který když přijde, všichni jej pozdraví, ale on jen zanedává a sedne si za skupinu místních štamgastů sám ke stolku. Stejně tak AI (USA, v ČR 11 let) přijde a jen něco zabručí, občas si vyslechne od Adama nějaký vtíp na svou osobu, ale dát se sám s přáteli do hovoru je schopen až po prvním pivu, které mu Olina ihned natočí.

Pravidelní hosté, které skupina znala a ve svém chování se pro štamgastské jádro stávali předvídatelnými, přispívali k „domácké“ atmosféře. Takoví hosté pak získávali status štamgasta, který měl v hierarchii *The Cat* svá privilegia. Jedním z nich byla možnost za určitých podmínek porušit pravidlo zdravení. Taková porušení nijak neměnila či nezpochybňovala ustanovená pravidla a zvyky, a naopak přispívala k pohodě splněných očekávání dle standardního, pravidelného chování člena štamgastské sítě *The Cat*. Dle Foxové je nerespektování pravidla ze strany štamgasta pravidlem samo o sobě (Fox 2004). Předvídatelnost a familiarita přispívá k domácké atmosféře (Oldenburg 1999).

Členství ve skupině a přináležení k sociálním prostorům

To, že je důležité, aby v baru byli známí a přátelští lidé a nezávazná, uvolněná atmosféra, artikulují i sami aktéři na několika místech v rozhovoru. Jejich oblíbená píseň „Místo, kde každý zná tvé jméno“¹⁰ z amerického seriálu *Cheers* prý přesně vystihuje jejich *The Cat*, místo, kde je každý zná, kam mohou kdykoliv přijít a vždy zde najdou někoho, s kým si mohou nezávazně popovídat, jejich *třetí místo* (Oldenburg 1999):

27. 8. (Terénní poznámky) Štamgasti si dělají z Oliny neustále legraci, že nechce, aby zpívali, a oni že rádi zpívají. Aby jim Olina udělala radost, pustí jejich oblíbenou písničku – ústřední melodii z US seriálu *Cheers*. Všichni zpívají refrén.

Chvil, kdy zde pouštěli písničky a štamgasti zpívali s reprodukovanou hudbou, bylo víc. I když to rušilo sousedy v domě, byla to jejich oblíbená činnost a při každé zvláštní příležitosti ji vyžadovali. Stmelovali tak svou společnost a potvrdili svoje místo zde v baru, své nároky na jeho prostor. Kromě písni byla ovšem nejčastější aktivitou nejdůležitější společenská, stmelovací aktivita – nezávazná, lehkovážná a většinou vtipná – konverzace (Oldenburg 1999). Ta ovšem zůstávala uvnitř skupiny a jen výjimečně přerůstala k jiným stolům v baru.

Charles: „Občas mluvím o práci. Víš jak, jen abych něco, co se právě stalo, ze sebe setřásl. ... Prostě o čemkoliv, pomluvy, občas historie, občas zprávy, víš jak, cokoli, něco vtipného.“¹¹

Konverzace byla neustále prošpikována vtipky, drby a pošuchováním. Navíc konverzace překračovaly časový horizont daného momentu. Promluvy propojovaly dnešek s včerejškem a zítřkem nejen ve vztahu ke skupině a jejím lidem, ale právě ve vztahu k dění v prostoru baru, k událostem, které zde proběhly a proběhnou:

30. 12. (Terénní poznámky) Adam vtipkuje s Charlesem o včerejšku, prý byli osouzeni, že jsou zlí a posmívají se. Dělají si z toho legraci, přizvou Ala a Fina k vyjádření.

¹⁰ *Place where everybody knows your name.*

¹¹ „...I sometimes talk about work. You know, just to get something that has happened at your work that bothered you off your chest. ... just about everything, sometimes gossip, sometimes history, sometimes the news. You know. Whatever, something funny.“

31. 12. (Terénní poznámky) Charles si dělá z Adama legraci, že má radost, jak uhádl, z kterého roku je písnička, která hraje. Prý si klidně může napsat do deníčku, že měl dnes jednou pravdu.

Anglofonní pravidelní návštěvníci baru mluvili často o společných zážitcích, o minulých akcích a lidech, které znali i mimo bar. Prohlubovali tak či reevokovali společné vědění, které je propojovalo s minulostí, také probírali známé filmy nebo pohádky z dětství, případně s anglosaskou historií. Propojoval se tak anglofonní prostor minulosti s aktuálním prožitkem v novém místě cílové země, kde aktuálně žili. Docházelo nejen k deteritorializaci prostoru, ale také k jakési nihilizaci času, která posiluje obraz neměnnosti situace, respektive místa, a posiluje tak obraz domova umístovaného tam, a současně aktualizuje jejich společné tady a teď.

V baru se také často hrála poměrně složitá stolní hra podobná dámě. Ačkoliv mi několikrát vysvětlovali pravidla, nejsem je schopna reprodukovat, ovšem zdálo se, že ze štamgastů je znali všichni. Právě ona složitost pravidel, která se prolomuje až v kontextu opakovaného praktikování hry, dokládá, že skupina štamgastů nejen sdílela společné vědění, ale zakládala se i na jeho exkluzivité, jež vylučovala ty, kteří „nevěděli“. Nešlo tedy jen o reprodukci anglofonního sociálního prostoru, ale také ustanovování skupiny blízkých vztahů v rámci migrační sítě (Brettel 2000).

Blízkost vztahů se potvrzovala i skrze rituály (srov. Bittnerová – Moravcová 2019). Kromě pravidelných návštěv baru se nejužší rodina štamgastů setkávala na Díkuvzdání u Charlese, kam každý přinesl něco, co sám uvařil, nebo na Štědrý den u Adama, kde se celý den společně vařilo. Bar byl pro ně místo setkávání se svou „rodinou“, jak je nazval Charles. Pokrevní rodina je na svátky navštěvovat nejezdila, ale navštěvovala je *expatská* rodina. Rodina, kterou si sami vybrali, ne kterou získali narozením.¹² Dále spolu hráli v létě nohejbal v přilehlém parku, většinou se pak stávali společně v baru.

Vylučující aktivity personálu

K budování hranice mezi „domácími“ štamgasty a „cizími“ návštěvníky baru přispívala nemalým dílem Olina. Sama nastavovala pro „nově příchozí“ bariéry. Momentálním rozhodnutím určovala dobu otevření a zavření baru, otevírací doba byla spíš vodítkem než pravidlem.

¹² „Place where everyone knows your name.“

25. 7. (Terénní poznámky) Olina nám okolo 10 hod oznámila, že ji ta noha opravdu bolí a že zavírá a jde domů, ať dopijeme a jdeme jinam. Jsem překvapená, ale mám pocit, že pro ostatní to tak nezvyklé není (bar má otvírací dobu do 1 hodiny ráno).

Olina navíc, jak už je zmíněno výše, přednostně obsluhovala štamgasty. Repertoár písní volila v dialogu či v kontroverzi s nimi. Nikdy jsem nezaznamenala, že by se s jakýmkoliv jiným hostem domlouvala o playlistu či hlasitosti hudby. Její specifické, nestandardní chování stmelovalo, prohlubovalo domácí charakter baru, pro zasvěcené byl předvídatelný, zatímco část náhodných návštěvníků odrazoval a dopřával tak místním od cizinců klid (Pospěch 2015).

Opanování prostoru

Za dveřmi byla hlavní část baru, jehož největší část zabíral velký barový pult ve tvaru prohnutého písmene L. Jedná se o strategické místo v rohu baru přímo naproti vchodovým dveřím. Již výše bylo uvedeno, že právě na roh baru si sedali výhradně štamgasti. Nejednalo se jen o „jejich místo“, byla to pro ně strategická poloha, která umožňovala sledovat příchozí. Pokud přišla nějaká skupina, dvojice či jednotlivec a pokračovala rovnou do zadních místností, štamgasti je tolik nezaznamenávali, obzvláště pokud bylo v přední místnosti hodně lidí. Pokud se ovšem nově příchozí ve dveřích zarazil, aby se rozhlédl, nebo si sedl do přední místnosti baru, jednalo se zjevně o vstup do jejich prostoru, který podle jejich reakcí není zcela veřejný a otevřený, podléhá sociální kontrole místních štamgastů. Kroky nově příchozího byly sledovány a štamgasti si vynucovali pozdrav přímo ve dveřích. Po příchodu a setrvání v hlavní části baru měli tendenci zjišťovat o nich informace, poslouchat jejich rozhovory a případně se do nich zapojovat, a to bez ohledu na to, že k tomu nebyli náhodnými návštěvníky baru vyzváni.

Měli tendenci zjišťovat, zda se jedná o vetřelce, nebo zda má nově příchozí potenciál stát se jedním z nich. Když se nově příchozí „cizinec“ (Pospěch 2015) rozhodl zasednout k baru, byl to pro místní jasný náznak, že nestojí o izolaci a přišel se sbližovat. Ale i pokud si sedl k jednomu ze stolků u baru, bylo nesnadné zůstat izolován a nepovšimnut místními. Aby se jim podařilo zapříst rozhovor, jak ukazuje následující příklad návštěvy baru cizím párem, udělají štamgasti ledacos.

26. 12. (Terénní poznámky) Vchází pár, chvíli se rozmýšlí, jestli mají jít dovnitř, od baru je lidi zdraví. Nakonec vcházejí, pán se ptá, jaké mají pivo. Chvíli se dohadují. Pán mluví slovensky, když si sedají, ale zjišťujeme, že slečna mluví anglicky.

Protože Charles je k jejich stolu blíže, Adam vyzvídá „Co říkají a odkud jsou – jakým mluvím jazykem – jaký akcent má slečna, která mluvím.“

Prostor hlavní místnosti *The Cat* je zjevně zcela v režii a pod kontrolou štamgastů, nově příchozí se musí přizpůsobit jejich vlivu.

Získávání nových členů, rozšiřování sítě

Štamgasti mají zájem rozšiřovat svoji síť, ale podle svých pravidel. Pokud nově příchozí přistoupil na jejich hru, došlo k počátku iniciačního procesu. Je důležité připomenout, že se samozřejmě vždy jednalo o lidi, kteří přináleželi k anglofonní diaspoře, tedy jejímu třetímu kruhu (Ho 2004). Když takový člověk přišel příště, byl již považován za známého (nikoliv štamgasta se svými privilegii v hierarchii), a povinnost zdavení je od něj přímo vyžadována, včetně prohození několika slov s místními po příchodu. Host je již v iniciačním procesu. Pokud byly získané informace o nováčkovi shledány dostatečně zajímavými, nováčci byli nadále vně rodiny štamgastů diskutováni. Dle Oldenburga každé *třetí místo* má zájem o rozšiřování své štamgastské sítě o nové členy dodržující jejich pravidla, tedy i tyto aktivity podporují ustanovování *The Cat třetím místem* pro anglofonní štamgasty (Oldenburg 1999).

Shrnutí

Píseň „Místo, kde každý zná tvé jméno“ reflektuje místo, které je pro migrační síť štamgastů familiární a kde jsou vždy nějací známí, kde všichni znají jejich jméno a zvyky – oproti vnějšímu světu, kde se mluvím cizím jazykem a jehož pravidla jsou pro ně hůře srozumitelná, ale kde je také práce, rodina a každodenní starosti. Pro štamgasty je bar významný a má pevné místo v jejich životě. Odehrává se zde většina sociálních interakcí a jsou zde lidé, kteří patří do skupiny štamgastů a kteří jsou jejich důležitou sociální sítí.

Dynamika *expat* baru – Ohrožení třetího místa

O migraci se uvažuje v pojmech dynamiky, transformace, změny, procesu. Ani na sledovaný bar nelze pohlížet jako na statickou instituci, kterou si migranti vytvořili a která jim pak trvale a beze změny slouží. V této části chci ukázat dynamiku *expat* baru, který byl pro dané *expaty* – štamgasty třetím místem dle Oldenburga (Oldenburg 1999). Ukážu, jak se *expat* bar *The Cat* stal součástí postmigračních procesů těchto *expatů*, respektive jak se bar stal předmětem

vyjednávání situace/pozice migranta v sociálním a fyzickém prostoru. Zde popíšu, jak důležitý byl charakter *expat* baru *The Cat* jako *třetího místa* pro štamgasty z anglofonní diaspory. Jak usilovali o udržení *expat* baru *The Cat* jako „svého“ *třetího místa*, které nechtěli sdílet s cizími lidmi a dovolit zde jiné režimy než režim, který si v určitém momentě vyjednali a přivlastnili. Ukážu, jak podnikatelský záměr ustoupil součinnosti cílů (udržet *třetí místo*), sociálních pozic (vlivní štamgasti) a členství v diaspoře (vazby na migrační síť).

Bar *The Cat* měl z dřívější doby pověst špinavého, zanedbaného podniku. Jeho vlastníkem tehdy byla Američanka Deedee. Už tenkrát byl *expat* barem, o kterém nynější štamgasti věděli, ale pravidelně jej nenavštěvovali. Změna přišla s novou majitelkou Olinou, která podnik převzala v roce 2009. Již během prvního roku se stal *třetím místem* sledovaných štamgastů migrační sítě. Za čtyři roky si podnik získal dobrou pověst. V roce 2013 se Olina rozhodla změnit profesi a posunout se v životě jiným směrem (založila rodinu a v roce 2022 měla tři školní děti). *The Cat* byl na prodej. Olina hledala zájemce především u svých známých, a tedy i mezi návštěvníky *expat* baru. Po několika měsících se dva z místních štamgastů rozhodli bar převzít. Thomas byl jeden z nejprominentnějších a nejvýraznějších členů skupiny štamgastů (USA, 11 let v ČR), naopak Alfons patřil k tichým a nenápadným členům sítě. Jejich role majitelů baru dramaticky změnila jejich pozici a vliv (moc). Opustili *třetí místo* (domov mimo domov) a ocitli se na „druhém místě“ (v práci) (Oldenburg 1999). Změna baru v podobě změny majitele mezi štamgasty vyvolávala obavy, i když jej měl vést jeden z jejich nejbližších členů.

Thomasův *expat* bar – Step up

Představy a cíle nových majitelů a starých štamgastů

Převzetí baru novými majiteli proběhlo 17. 8. 2013. Jejich cílem bylo vydělat „*turn profit*“ (Thomas). Kontinuita baru byla ohrožena i v dalších momentech. Odešla oblíbená majitelka/barmanka a významná členka místní sítě – Olina. Noví majitelé *expat* bar zčásti rekonstruovali, přejmenovali, ale především z něj chtěli udělat jiný typ podniku, koktejl bar s kulturními akcemi s cílem přilákat větší množství nových (cizích) lidí. Z *třetího místa*, které je pod dohledem štamgastů, má svá interní pravidla a omezuje přístup novým/cizím lidem, se pro nové majitele stal *expat* bar druhým místem ekonomického zisku a jejich cílem se stalo „pozvednout úroveň“, zvýšit prestiž baru, a především učinit bar ekonomicky dobře prosperujícím podnikem.

31. 12. (Terénní poznámky) Pět měsíců po převzetí novými majiteli: Thomas říká, že na tom neprodělává, ale že by to mohlo být lepší. Že si musí zjistit něco o marketingu a trochu na marketingu zapracovat.

Cílem štamgastů bylo zachovat svoje *třetí místo*, beze změny případně zlevnit pivo, koupit pohodlnější židle, možná vymalovat, upravit místo tak, aby zde bylo ještě příjemněji a domáctěji. Byli zde spokojení, oceňovali atmosféru místa, která se vytvořila za Oliny, a nechtěli nic měnit. Nechtěli zde cizince, vetřelce, se kterými se již nebudou cítit tak bezpečně, nebudou si moct dovolit mluvit o čemkoli a vtípkovat s hosty. Nechtěli změnu směrem ke komodifikaci baru, která by zpochybnila povahu jejich *třetího místa*.

Adam: „... chtěl bych pohodlnější židle. Všechno ostatní je v pohodě. Nemám rád změny...“¹³

Charles: „Mám to docela rád tak, jak to je. Bylo by to jiné, kdyby to byl můj bar, možná bych vymaloval, udělal pohodlnější židle nebo podobné věci. Já opravdu mám rád ten bar tak, jak je teď.“¹⁴

V průběhu výzkumu vyslovovali různé obavy z toho, co změna přinese. To, co by se mohlo změnit, viděli v několika aspektech. Jednak mluvili o atmosféře podniku a skladbě návštěvníků. Nedokázali si představit, co by se stalo, kdyby se bar stal populárním. I když chápali, že by to mohla být nová příležitost, něco možná v určitém směru i pozitivního, nepřáli si to.

Charles: „Já mám strach, že to, co se změní, bude atmosféra, lidi ... lidi se tady cítí sami sebou a povídají si a vtípkují, říkají, cokoli mají na jazyku, bez toho, aby se cítili nepohodlně: „...lepší, větší, lepší možná, přijde sem víc lidí, víc různých typů lidí.“¹⁵

V jejich imaginaci změna majitele představovala nejistotu, kterou spojovali s představou konce. V den Olininy rozlučky například Linda téměř s pláčem říkala: „Já se upřímně cítím, jako by to dneska končilo. Jako by byl konec té

¹³ „*More comfortable stools. Everything else is fine. I do not like change...*“

¹⁴ „*I kind of like it the way it is. It would be different if I owned it, maybe I would like to just paint the walls, make the seats more comfortable something like this. I really like the way the bar is now.*“

¹⁵ „... *I'm worried that what they'll change is the atmosphere the people feel... people feel like they can be themselves and listen and talk and joke, say whatever they have to say and without feeling, you know, uncomfortable.*“ „... *better, bigger, better maybe more people will come, more different types of people.*“

historie.“¹⁶ Tím také znovu potvrzovala tezi uvedenou výše, že domáckost prostoru je ustanovována jako jistá kontinuita v čase, jako narativ, který může být vyprávěn.

Přerod baru a jeho vyjednávání

Noví majitelé svůj cíl proměnit bar v lépe prosperující podnik spojili se změnou v materialitě. Změna prostoru baru byla nápadná, ale ne převratná: bar byl nově bíle vymalován, majitelé pořídili nové pohodlné barové židle, nové stoly, barový pult se ale nezměnil. Celkově bar vypadal po drobných úpravách světleji, moderněji, ale velmi podobně. Thomas a jeho společník citlivě upravili právě tu materialitu baru, kterou sami štamgasti zmiňovali, a ukázali tak dobrou znalost svého baru a potřeby/přání návštěvníků – jeho obyvatel. Na stěnách baru se ale nově objevily nejruznější obrazy či umělecké fotografie, bar pořádal i vernisáže, které anoncoval v anglofonních periodikách. Výzdoba i výstavy korespondovaly s věděním a praktikami anglofonní diaspory.

Nabídka baru se ale už s přáním štamgastů (nic nového, maximálně levnější pivo) příliš neshodovala. Nový bar měl pípu s českým pivem malého, velmi oblíbeného pivovaru a dále rozšířenou nabídku koktejlů (namísto jednoho), přičemž ale původní oblíbený koktejl zůstal jako *signature drink*. Nápojový lístek, pouze v anglickém jazyce, byl všude k dispozici. Také na stěnách byla vyvěšena nabídka piv a cena, která byla lehce vyšší než dříve, ale v běžné cenové hladině podobných podniků v Praze. Na stěně nejbližší pípě, vedle baru, u místa pravidelně obsazovaného štamgasty, byla tabule s momentální nabídkou. Otevírací doba, od 17 do 01 hodin v neděle až čtvrtky a do 02 hodin v pátek a v sobotu, byla vyvěšena a byla k nahlédnutí v nápojovém lístku. Navíc se dodržovala.

Oblíbené drinky štamgastů tedy noví majitelé zachovali, nabídku nápojů rozšířili a umožnili pohodlný výběr z nápojového lístku nově přichozím anglofonním návštěvníkům. Chtěli tak podpořit přívětivost *expat* baru pro další anglofonní hosty. Zároveň původní levné pivo nahradili módnějším dražším pivem s lepší chutí. Tím podpořili pohodlí nových i stálých hostů, dovolili si proto i zdražit. Měli zájem působit jako dynamický podnik, který nabízí klientům nové zážitky, a tudíž má smysl do něj zase zajít. Noví majitelé *Step up* baru také pořádal různé kulturní akce a rozšiřovali možnosti využití prostor, aby přitáhli novou klientelu.

---

¹⁶ „I feel honestly like it's ending today. Like, it's the last day of that history.“

Z *třetího místa* se tak snažili udělat více veřejný prostor, kam může vstoupit kdokoliv a platí zde pravidla anonymity a sociální komunikace (Pospěch 2015). Nechtěli, aby režim baru nadále určovala implicitní pravidla štamgastů, naopak avizovali jasná, viditelně označená explicitní pravidla (nabídka a cena nápojů, otevírací doba), aby se zde cítili vítáni i noví/cizí lidé.

Politiky znovuobsazení

Jak popisuje Oldenburg (1999), obyčejnost a skromnost je pro *třetí místo* nejvhodnější a nemůže tomu být jinak. Tam, kde je okázalost a pompéznost, lidé začínají být nesví a rozpačití, někteří se stáhnou a budou tiší, jiní začnou předstírat. Jakmile začne být místo „in“, začne zde vládnout komerčnost, podnik může přežít a dokonce prosperovat, ale přestane být štamgastským *třetím místem*.

Právě z těchto důvodů se štamgastská síť snažila své *třetí místo* uhájit. Ve snaze zabránit změnám a bojovat za zachování „baru Oliny“ vyvíjeli různé strategie. Například se štamgasti snažili znovu opanovat svůj prostor jeho explicitním „značkováním“, ve snaze zas a znova zviditelnit svoji přítomnost tak potvrzovali dominanci a porušování pravidel veřejného prostoru ve prospěch *třetího místa*. Takto lze rozumět opakovaným nápisům na tabuli, která sloužila jako vývěska nabízených nápojů, umístěné nad barem u místa nejprominentnějšího, u Adamovy židle.

10. 11. 2013 (Terénní poznámky) Dnes se na tabuli objevila poznámka: zde sedí Velšan (Adam). Jedná se o variaci na podobné nápisy jindy.

Jiným typem zápasu o prostor byla otevřená kritika až skandalizace a následná pasivní rezistence, která se odehrála okolo jedné z kulturních akcí, které chtěl Thomas zavést. Tři měsíce po převzetí baru se na program dostala vernisáž s tanečním vystoupením. Na propagaci této události vyšel článek v anglofonních novinách, kde se zmiňovali o Thomasově snaze bar změnit.

Noviny: „Lidé, kteří nebyli nějakou dobu v Praze, si mohou pamatovat trochu tmavý a nevábny bar The Cat. Toto místo nedávno změnilo majitele a noví majitelé zde udělali mnohem víc než jen světlejší nátěr. Změnili ho v nový cocktail bar Step Up.“¹⁷

¹⁷ „People who have been in Prague for a while might remember a rather dark and uninviting bar called The Cat. That place changed hands bar recently and the new owners have done more than give it a brighter coat of paint. They have changed it into a cocktail bar called Step Up.“

U štamgastů neprošel tento článek bez povšimnutí a došlo k velké kritice, jak na Facebooku novin, tak na Facebooku baru:

Facebook baru: Charles: „Vkročil vůbec ten člověk, co to napsal, někdy do The Cat? Jen jsem zvědavý, jakože co bylo na tom tak nevábného.“¹⁸

Adam reagoval: „Myslím, že možná jsme byli my ti tmaví a nevábní a taky trochu natvrdlí... aspoň Anita a Linda jsou takové.“¹⁹

Thomas se pak na Facebooku snažil svou pozici obhajovat a distancovat se od názorů v článku:

Facebook baru: „The Cat byl jeden z mých nejoblíbenějších podniků, než jsem ho koupil... Jen jsem chtěl udělat pár menších změn.“²⁰

Samotnou událost pak skupina štamgastů sabotovala. Během inzerované akce byl bar plný, nicméně z „místních“ nepřišel nikdo. Pár z nich přišlo dlouho po skončení vernisáže, když už byl bar klidný a návštěvníci vernisáže pryč. Místní se vrátili po tom, co byl jejich bar po nějakou dobu okupován cizinci.

Štamgasti zde demonstrovali nejen svůj nesouhlas s propagací akce, a odsouzením jejich *třetího místa*, ale také nezáměrem a nesouhlas s akcí samotnou. Zároveň dali jasně najevo svůj vztah k baru a péči o jeho atmosféru, dokonce je vidět, že se s původním barem ztotožňují („možná jsme byli my ti nevábní“), považují se za jeho nedílnou součást. Thomas si na druhou stranu uvědomuje, že se zvoleným způsobem propagace svých přátel dotkl, a snaží se jejich reakce zmírnit a uklidnit, když tvrdí, že chtěl jen „udělat pár menších změn“. Místní anglofonní štamgasti nepotřebovali a nechtěli davy cizích návštěvníků hledajících *Thomasův bar*, nerespektujících jejich vyjednaná pravidla a vstupujících do jejich obývacího prostoru, aniž by to sami mohli jakkoli ovlivnit. Proto se v baru v době nájezdu cizinců neobjevili. Stejně jako se nechtěli distancovat od historie tohoto místa. Bojovali o svůj obývací prostor, svoje *třetí místo*. Bojují i proti jednomu ze svých řad. Odmítají místo otevřít širší veřejnosti, alespoň v jejich přítomnosti, a pokud nemohou místo kontrolovat, nemají zájem v něm být.

---

¹⁸ „Did the person who wrote this ever actually step foot in The Cat? Just curious as to what was so uninviting.“

¹⁹ „I think maybe we were the dark and uninviting bit alluded to...at least Linda and Anita are like that.“

²⁰ „The Cat was one of my favourite bars before I bought it, and we're at this point now thanks to Olina. I just wanted to make some small changes. Don't think that part came through in this article.“

Bar *The Cat / Step Up* se stal místem, kde v danou chvíli soupeřily dvě koncepce: *třetí místo* a veřejný, respektive komerční prostor. Obě strany, štamgasti versus noví majitelé, se snažily prosazovat své cíle a představy o povaze místa *expat* baru. Jejich konkurenční představy na sebe narážely: na jedné straně představy štamgastů popsané výše, na druhé straně Thomasovo nakládání s prostorem baru. Strategií štamgastů se stala pasivní rezistence, jeho nové aktivity v baru nepodporovali, ignorovali, až sabotovali. Thomas se naproti tomu snažil štamgastům, kamarádům své migrační sítě, vyjít vstříc a měnit podnik jen lehce, navíc vycházel z jejich představ, nových židlí, světlejšího prostoru. Nicméně bylo zřetelné, že navzdory této snaze nebylo možno obě koncepce propojit.

Jak píše Oldenburg, *třetí místo*, místo, kde se scházejí přátelé štamgasti, místo s atmosférou „domova mimo domov“ je neokázalé, jednoduché, spíše starší než novější, a nesnaží se zaujmout „nezasvěcené“. To vše si Charles, jak se zdá, uvědomoval, a měl o to strach. Zároveň se koupí baru jeho pozice zde nenávratně změnila. Thomas z pozice majitele, tedy druhého prostoru, podle štamgastů svým podnikatelským záměrem atmosféru *třetího místa* pro své přátele štamgasty ohrožoval, což přinášelo třetí plochy. Ustoupil, preferoval své členství v migrační síti, potvrdil tak, že mu záleží na pozici v migrační síti v rámci anglofonní diaspory v Praze. Přestal organizovat kulturní akce, přestal podporovat otevřenost baru pro cizí návštěvníky a posléze bar prodal.

Závěr

Migrace mění či diverzifikuje sociální prostory cílových zemí. Jednou z těchto inovací jsou vznikající vlastní instituce migrantů. Tilkiová (2004) ukazuje, že právě restaurace, hospody a bary hrají významnou roli v rámci postmigračních procesů. Tvrdí, že tyto instituce slouží v rámci migrační sítě k získávání kontaktů a informací, jež pomáhají migrantům orientovat se a zapojit do nového prostředí. Ve své studii ukazují, že usazení, etablovaní migranti nemají takovou potřebu kontaktů a informací, zato mají potřebu vytvářet prostor pro sdílení svých migračních zkušeností a pro společnou relaxaci.

Představený výzkum se zaměřil na současnou anglofonní diasporu v České republice a na jednu z institucí, která ji situuje do prostoru tady (i tam) (Szaló 2007), na *expat* bar *The Cat / the Step up*. Etnografie *expat* baru ukázala, že skupina anglofonních návštěvníků baru – štamgastů nezachází s tímto místem jako s uzlem v migrační síti, který snižuje migrační náklady. Pro ně *expat* bar představuje instituci, která je vyjednávána v režimu Oldenburgova (1999) důležitého „třetího místa“, tak zvaného domova mimo domov. *Třetí místo* v migraci je jednou ze strategií pro realizování a performování svých diasporických

postojů (Bubacker 2005) v rámci nového prostoru cílové země. Je to instituce dočasného domova, která překlenuje prostorovou a kulturní vzdálenost mezi místem země původu a novým místem (Szaló 2007). Metafora „třetího místa“ jako domova mimo domov se tak v důsledku migrace umocňuje, což může mít důsledky v jednání lidí. Tedy nejde o směnu informací, bar není zdroj, ale místo, které sledovanou skupinu štamgastů z anglofonní diaspory ukotvuje v prostoru, v němž žijí. Taková povaha baru se transparentně ukázala v momentě pokusu o změnu konceptu podniku, kdy štamgasti daný proces chápali jako nejistotu, nežádoucí vývoj a nerespektování jich samotných.

Pro aktéry byl *expat* bar jejich neformální místo. Byl spojen se specifickými významy, pravidly, historií (narativy) a vztahy (Cresswell 2004; Tilki 2004; Okénková 2015). Vyplňoval lidskou potřebu komunikace, byl lékem na stres, osamění a odcizení, a proto v migraci obzvláště důležitý. Nazývali bar svým *front room* (obývacím). Ubránili se změně a nenechali redefinovat povahu baru. Nestal se veřejným či poloveřejným prostorem, krásným, novým, „sterilním“ místem pro návštěvníky, kteří jsou jeden druhému navzájem cizinci (Pospěch 2015: 31). V důsledku ovšem také ekonomicky neprosplival. Důležitost dočasného domova v migraci nakonec přesvědčila i podnikatele s jeho byznys plánem. Ten se tak vzdal cíle pohřbit (Linda: „Kdy je ten pohřeb?“) jejich/svůj bar, *kde každý zná jejich jméno*, a udělat z něj Augého (1995) nové, krásné okázalé „nemísto“ bez historie (Thomas: „*a new place that Thomas owns*“). Udrželi zde *třetí místo*, ustanovované kontrolou prostoru a lidí v něm. Udrželi *expat* bar jako místo plné významů tím, že zapojovali návštěvníky do svých pravidel, překračovali hranice anonymity cizinců ve veřejném prostoru, vynucovali zdravení a komunikovali s nově příchozími. Odmítli nové praktiky a pokus o nalákání nových lidí, anonymních cizinců. Akcí k propagaci baru pro veřejnost se odmítli účastnit.

Novému majiteli, i když byl součástí migrační sítě a jejích vazeb, se nepodařilo vybudovat podnik dle svého podnikatelského záměru. Pro migranty mělo smysl usilovat o udržení místa baru, který pro ně představoval dočasný nebo třetí domov v migraci, protože takových míst není mnoho a jsou obsazována, komodifikována a „sterilizována“. *Třetí místo* je prostor neslučitelný s místem, které je tzv. „in“ (Oldenburg 1999). To totiž přitahuje řadu nových zákazníků, kteří jsou sobě navzájem cizinci, jak uvádí Pospěch (2015). Díky štamgastské strategii hlídání „svého“ *třetího místa* a díky majitelově podřízení se snaze přátel zde ke komodifikaci nedošlo. Ukázala se tak síla uživatelů principiálně veřejného respektive poloveřejného prostoru (Nissen 2008), kteří si na úkor ekonomického zisku prostor přisvojili a ovládli implicitními pravidly, jež svými dlouhodobými interakcemi zkonstruovali a ustanovili (Pospěch 2015: 42).

Zuzana Terry je absolventkou magisterského studia oboru Obecná antropologie na Fakultě humanitních studií UK a oboru Učitelství všeobecněvzdělávacích předmětů na Akcent College. V současnosti je doktorandkou Obecné antropologie na Fakultě humanitních studií UK. Zabývá se antropologií vzdělávání a antropologií migrace, konkrétně strukturálními i vyjednáványi nerovnostmi etnických a sociálních menšin a sdílením migračních zkušeností. Kontakt: zuzana@terry.cz

Použitá literatura

- Altman, Karel. 1993. *Krčemné Brno. O hostincích, kavárnách a hotelech, ale také o hospodách, výčpech a putykách v moravské metropoli*. Brno: Doplněk.
- Altman, Karel. 2003. *Zlatá doba štamgastů pražských hospod*. Brno: Host.
- Augé, Marc. 1995. *Non-Places. Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. London: Verso.
- Benson, Michaela – O'Reilly, Karen. 2009. „Migration and the Search for a Better Way of Life: A Critical Exploration of Lifestyle Migration.“ *Sociological Review* 57, 2009, 4: 608–625.
- Bilecen, Başak – Lubbers, Miranda J. 2021. „The Networked Character of Migration and Transnationalism.“ *Global Networks* 21, 2021, 3: 1–16.
- Bittnerová, Dana – Moravcová, Mirjam. 2019. „Svátečnost migrantů v České republice. Kulturní tradice mezi izolací, integrací a hybridizací.“ Pp. 11–27 in Dana Bittnerová – Mirjam Moravcová (eds.): *Festivity jako ukazatel identity a společenského směřování*. Praha: Fakulta humanitních studií UK.
- Brettell, Caroline B. 2000. „Theorizing Migration in Anthropology.“ *Migration Theory* 2. 2000: 97–137.
- Brubaker, Rogers. 2005. „The ‘Diaspora’ Diaspora.“ *Ethnic and Racial studies* 28, 2005, 1: 1–19.
- Cresswell, Tim. 2004. *Place. An introduction*. Chichester: Wiley Blackwell.
- Douglas, Mary (ed.). 2003. *Constructive Drinking. Perspectives on Drink from Anthropology*. London – New York: Routledge.
- Fox, Kate. 1998. *Social and Cultural Aspects of Drinkin*. Oxford: SIRC.
- Fox, Kate. 2004. *Watching the English. The Hidden Rules of English Behaviour*. London: Hodder & Stoughton.
- Gärtner, Michal – Drbohlav, Dušan. 2012. „Akulturace expatriotů v českém prostředí (vyšší manažeři versus český lid).“ *Český lid* 99, 2012, 4: 385–406.
- Goffmann, Erving. 1963. *Behavior in Public Spaces*. New York: Free Press.
- Hanzlíková, Lucie. 2012. *Život v České republice očima anglicky mluvících cizinců-expatriantů v Praze: bydlení a sídelní rozmístění. Diverzita etnických menšin. Prostorová dislokace a kultura bydlení*. Praha: Fakulta humanitních studií UK.
- Haukanes, Haldis. 2004. *Velká dramata – obyčejné životy. Postkomunistické zkušenosti českého venkova*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Heath, Dwight B. 1987. „A Decade of Development in the Anthropological Study of Alcohol Use, 1970–1980.“ Pp. 16–69 in *Constructive Drinking*. London: Routledge.

- Ho, Debbie G. E. 2008. „English in the Expanding Circle – A Third Diaspora?“ *Asian Englishes* 11, 2008, 1: 36–50.
- Hrdličková, Lucie. 2008. „Pohled Američanů na českou společnost.“ Pp. 53–81 in *Etnické komunity v kulturním kontextu*. Praha: Ermat.
- Kandert, Josef. 2004. *Každodenní život vesničanů středního Slovenska v 60. až 80. letech 20. století*. Praha: Karolinum.
- Kährholm, Mattias. 2007. „The Materiality of Territorial Production. A Conceptual Discussion of Territoriality, Materiality, and the Everyday Life of Public Space.“ *Space and Culture* 10, 2007, 4: 437–453.
- Light, Ivan. 2010. „Transnational Entrepreneurs in an English-Speaking World.“ *Die Erde* 141, 2010, 1–2: 1–16.
- Low, Setha. 1996. „Spatializing Culture. The Social Production and Social Construction of Public Space.“ *American Ethnologist* 23, 1996, 4: 861–879.
- Mair, Christian. 2003. *The Politics of English As a World Language. New Horizons in Postcolonial Cultural Studies*. Amsterdam – New York: Brill.
- Nissen, Sylke. 2008. „Urban Transformation. From Public and Private Spaces to Spaces of Hybrid Character.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 44, 2008, 6: 1129–1149.
- Okénková, Věra. 2015. „Využití konceptů míst v antropologii a příbuzných vědách.“ *Lidé města* 17, 2015, 3: 513–528.
- Oldenburg, Ray. 1999. *The Great Good Place. Cafes, Coffee Shops, Bookstores, Bars, Hair Salons, and Other Hangouts at the Heart of a Community*. New York: Da Capo Press.
- Poros, Maritsa. 2011. *Migrant Social Networks. Vehicles for Migration, Integration, and Development*. New York: Migration Policy Institute.
- Pospěch, Pavel. 2015. Od veřejného prostoru k nákupním centrům. Svět cizinců a jeho regulace. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Slavková, Markéta. 2007. *Charakteristiky života a životních strategií skupiny cizinců v Českém Krumlově „Mýtus o věčném návratu“*. Praha: Fakulta humanitních studií UK.
- Sokol, Jan. 2004. *Člověk a náboženství. Proměny vztahu člověka k posvátnému*. Praha: Portál.
- Szaló, Csaba. 2007. *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).
- Simmel, Georg. 1997. *Simmel on Culture. Selected Writings*. New York: Sage.
- Terry, Zuzana. 2022. „Teenagers with Anglophone Migrant Parents. Pushed into a Privileged Social Landscape.“ *Český lid* 109, 2022: 35–57.
- Topinka, Daniel – Lang, Petr – Čejková, Olga 2018. „Skilled Labour Migration. A Proposal of the Conceptual Framework for the Study of Expatriates in Brno.“ *Lidé města* 20, 2017, 2: 267–296.
- Tilki, Mary. 2006. „The Social Contexts of Drinking among Irish Men in London.“ *Drugs: Education, Prevention and Policy* 13, 2006, 3: 247–261.
- Wilson, Thomas. 2004. „Globalization, Differentiation and Drinking Cultures. An Anthropological Perspective.“ *Anthropology of Food* 3, 2004, dostupné z: <http://journals.openedition.org/aof/261> [cit. 2022-10-21].